

Kommentar från SNPF angående psykologbedömning som en del i NPF-utredningar

Det är välkänt att symtom av neuropsykiatriska tillstånd överlappar med varandra och komorbiditet är mer regel än undantag. Både principerna inom Evidence Based Assessment (EBA) samt Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism betonar behovet av en bred diagnostisk ansats för att säkerställa att patienten får en rätt förklaring till sina svårigheter och därmed rätt diagnos.

Socialstyrelsens Nationella riktlinjer betonar tydligt att en utredning ska anpassas utifrån individens behov. Därmed kan man inte skapa en rutinmässig utredningsgång som ska tillämpas med samtliga patienter med viss frågeställning. En utredande legitimerad psykolog ska ha rätten att bedöma vilka patienter som behöver en bedömning av kognitiva funktioner med psykologiska test som WPPSI-IV, WISC-V eller WAIS-IV. Detta är psykologernas särskilda kompetensområde och därmed bör även beslutet fattas av en psykolog.

En utredning gällande misstänkt neuropsykiatrisk problematik innebär informationsinhämtning från olika informanter. Vid utredning av barn är testsituation ofta ett bra tillfälle att observera barnets beteende i en situation som kräver koncentration och uthållighet. Situationen ger även värdefull information om barnets sätt att tänka, uttrycka sig, förstå sammanhang och använda sina exekutiva funktioner. Denna information är ofta en viktig del både i diagnostik men även för planering av insatser efter utredningen.

Den psykologiska bedömningen av kognitiva funktioner är även en betydelsefull pusselbit vid differentialdiagnostik. Barn med begränsad intellektuell kapacitet kan uppvisa liknande symtom som vid adhd som en reaktion på en högre kravnivå än barnets kapacitet. Även ett barn som beskrivs uppnå skolans kunskapskrav på den lägsta nivån kan ha betydande svårigheter vid olika kognitiva funktioner. Därmed kan testresultaten bli en viktig del i förklaringen till bristande koncentration och svårigheter att reglera aktivitetsnivån i skolan. Samtidigt finns det barn som har klart högre kognitiv nivå än genomsnittet men som presterar på låg nivå i skolan. Denna information går man ofta miste om utan en psykologbedömning av kognitiv kapacitet. Dessa barn har också rätt till anpassning för att uppnå bästa möjliga skolresultat utifrån sin förmåga.

Socialstyrelsens Nationella riktlinjer lyfter även vikten av att en utredning ska innehålla en funktions- och aktivitetsbedömning där man ska kartlägga styrkor och svårigheter för att identifiera lämpliga insatser. Kartläggning av styrkor sker ofta via psykologbedömning av kognitiva funktioner. I en testsituation kan många barn visa färdigheter som inte syns i skolmiljön. Detta ger värdefull information för kunna ge lämpliga och individanpassade rekommendationer, vilket är i linje med Socialstyrelsens riktlinjer om att en utredning ska peka framåt mot de insatser som behövs.

Sammantaget ska utredande psykologer som legitimerad profession med unika kunskaper om kognitiva funktioner ha mandat att självständigt besluta över vilka metoder som ska användas vid en viss utredning. Detta är även i linje med rekommendationer i Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism där man betonar vikten av individanpassade utredningar, med tydligt ställningstagande till eventuella andra förklaringar till patientens svårigheter, och som leder framåt utifrån individanpassade rekommendationer.

Källa:

Socialstyrelsen (2022). Nationella Riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism, Prioriteringsstöd till beslutsfattare och chefer.

Gillberg C. (2018). ESSENCE Om ADHD, autism och andra utvecklingsavvikelser. Natur och Kultur, Stockholm

Gillberg C. (2021). The ESSENCE of Autism and Other Neurodevelopmental Conditions, Rethinking Co-Morbidities, Assessment, and Intervention. Jessica Kingsley Publisher, UK